

OD ISTE AUTORKE

KOFER IZ BERLINA
NIGDE TE NEMA

TRILOGIJA KAZNA I GREH
Noć kada su došli svatovi
Knjiga uspomena
Molitva za oprostaj

POSLEDNJE PROLEĆE U PARIZU
PISMO GOSPOĐE VILME
RINGIŠPIL

JELENA BAČIĆ
ALIMPIĆ

Njegove bele rukavice

■ Laguna ■

Copyright © 2019, Jelena Bačić Alimpić
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*I kako hoćete da vama čine ljudi,
činite tako i vi njima.*
Jevanđelje po Luki, 6, 31

„Ja nisam kriv za tvoju smrt“, izgovorio je ozbiljnim, čvrstim glasom, bacajući pred zgrčeno, zaljuljano telo bele rukavice i poput plesača koji poziva damu na ples, elegantnim pokretom ruke skinuo uglancani crni cilindar.

I

Pretvarala sam se da ne znam šta radi. Uglavnom uspešno glumila sam predanu suprugu i majku četvero dece. I svaki put, ali baš svaki, nameštala sam uvežban osmeh dok je on usredsređenog, ozbiljnog izraza na tamnoputom, mnogi bi rekli dobrodušnom licu, u otmen četvrtast kofer pakovao odeću za službeni put kao hodočasnik koji odlazi na poklonjenje Gospodu i Njegovoj visosti Smrti.

Želela sam da postanem biljka. Da se pretvorim u amebu, prvobitni, primitivni oblik biološkog postojanja, lišen misli, razuma, osećanja. Da se zatvorim u čauru nevidljivog i nedodirljivog tako lako zaboravljajući na sve ovozemaljsko, prisutno, pa čak i na svoj porod, koji me je držao vezanom za njega, neraskidivim, podmuklim lancima sudbine. A nekad sam ga toliko volela...

S vremenom sam prestala. Ipak, moje majčinsko srce se borilo da ne poklekne pred tom gorčinom i beznadežnošću.

Ponos sam odbacivala poput starih krpa koje sam nosila. Pristojno odelo sam oblačila tek u retkim prilikama kada bi se on, moj muž, udostojio da me predstavi kao nekog vrednog pomena.

Za njega sam se udala jer mi se neiskusno oko zalepilo za ta garava čulna usta prepuna strasti i čemera. Oh, šta sam tada znala o ljubavi? Ništa. Ja, uboga Jevremova kći, iz poštenog doma u kojem se hleb delio na jednake parčadi, ali ipak se znalo kome će da pretekne – muškima, naravno – nikada se ni na šta nisam žalila.

Vaspitavana da slušam i poštujem, nisam se usuđivala naglas da izreknem svoja maštanja i želje. Pa iako su mi se na vašarima, i ponekad kada bih po varoši prošetala, mnogi pre njega udvarali, čak moćni i silni, odbijala sam ih gordo i prezrivo, poput dosadnih muva. Ne mogu reći da nisam bila svesna svoje mladosti i lepote. Majka mi je često govorila kako lepše od mene za udaju u našoj varoši nema, niti će biti, te da pažljivo biram kome ću se dati. Ha! Nisam birala... ne pažljivo, onako kako me je majka savetovala, jer za mene su čulnost i strast predstavljale mnogo više od lepog lica i slatkih reči.

Bio je uredan čovek, dopadljiv i rečit, spreman da se izbori za svoje želje i to me je namah njemu i privuklo. A svašta se u našoj varoši moglo čuti: od glasina da je Ciganin iz Češke koji se nekim „posebnim zadatkom“ obreo u Sarajevu, do priča kako nije ništa drugo do plaćeni ubica u službi Kraljevine. Nisam mnogo marila za glasine, ni tada a ni kasnije. Marila sam samo za ono što osećam.

Pamtim dan kad sam ga srela, sasvim nenadano, na uglu dve uličice koje se ni po čemu nisu izdvajale od ostalih

u našoj mahali: blatnjave i klizave od kiše, sa retkim nasutim makadamom poput trulih zuba u čeljusti kakve babe. Borila sam se da ne posrnem dok mi se oko nogu uvijala duga suknja. Zasigurno bih pala da me nisu pridržale dve jake muške ruke i povratile mi izgubljenu ravnotežu. Kada sam podigla glavu, susrela sam se sa zift crnim, krupnim očima, licem pitomog, nasmešenog izraza i čulnim usnama koje su delimično zaklanjali negovani i brižljivo štucovani brkovi. Zbunjeno sam mu zahvalila, a gospodin u dobro skrojenom odelu elegantnim pokretom skinuo je šešir, naklonio mi se i dubokim, pomalo nazalnim glasom prigušeno rekao:

– Na usluzi, gospođice.

Klimnula sam kratko glavom, valjda u znak zahvalnosti i krenula, kada me je isti glas zaustavio:

– Ako vam je potreban oslonac, izvolite...

Pogledala sam ga i videla kako je odlučno savio desnu ruku kao veslač spreman da uhvati veslo i ponudio mi je da se o nju oslonim. Nervozno sam se osmehnula i pomalo resko odvrtila:

– Zahvaljujem, gospodine...

– Hart. Dragutin Hart.

– Zahvaljujem, gospodine Harte, ali dalje mogu sama.

– Kako želite, lepa damo – odgovorio je uz naklon.

Okrenula sam se i otišla svojim putem bez osvrtnja, mada mi je prijatan osećaj dotad nepoznate lagodnosti plutao stomakom i skoro me naterao da se vratim.

Sećam se da sam pomislila kako je džentlmen na kojeg sam nehotice nabasala sigurno mnogo stariji od mene i kako su mu i maniri starinski. Pomislila sam na svoje

udvarače, ohole, samouverene i uglavnom alkoholisane muškarce sklone hvalisanju, i nasmešila se ovoj tako očiglednoj razlici. Ali ubrzo sam se okanula takvih misli i vratila se uobičajenim obavezama.

Nije prošlo ni nedelju dana kada je na vrata naše kuće neko pozvonio baš pred ručak, a nikakvi gosti nam se nisu bili najavili. Mati me je začuđeno pogledala dok sam joj pomagala oko stola, a otac prao ruke u kupatilu, u limenom laboru već iskrzanom po ivicama. Moje dve mlađe sestre su se kao i obično prepirale, a brat samo što nije stigao iz sahadžijske radnje u kojoj je šegrtovao. Semiza, naša stara kućepaziteljka, dadilja, pomoćnica i sve što je bilo potrebno jednoj porodici, bila je sa nama otkako pamtim. Pojavila se rumenih obraza na do vratku trpezarije i tiho se obratila majci:

– Gospođo Nado, na vratima je jedan otmen gospodin, pita da li je ovo gazda Jevremova kuća i živi li u njoj najlepša od svih sarajevskih devojaka, Ljubica.

Majka je u čudu gledala čas u mene, čas u Semizu. Slegla sam ramenima dok mi je rumen bojila obraze. Zaista nisam mogla da pretpostavim ko to mene traži na vratima roditeljskog doma. Kada sam majci blago, na njen strog, upitan pogled, odgovorila da zaista ne znam o čemu se radi, ispravila je svoja punačka leđa i nameštajući nisku punđu jednom rukom, krenula da se obračuna sa nenadnim drskim gostom, usput tiho negodujući sebi u bradu.

Kroz nekoliko trenutaka zaprepastila sam se začuvši majčin kikot na koji sam već zaboravila kao na davnu uspomenu iz detinjstva. Potom je uspravnog ali koketnog hoda, lako njišući jedrim kukovima, uplovila u trpezariju

praćena figurom čoveka u dobro skrojenom odelu, naučljene kose i štucovanih brkova, koji su poskakivali ispod punih nasmejanih usana.

Nada Jevremova, moja majka, cvrkutavo je zapovedila:

– Semiza, imaćemo gosta na ručku. Molim te, postavi još jedan tanjir i escajg, gospodin Hart je dobrodošao da nam se pridruži.

Suzila sam pogled, pronicljivo posmatrajući majku, koja se uzvrpoljila poput šiparice, i gospodina Harta, čija me je drskost, kao i činjenica da me je pronašao, zapanjila. Ne mogu reći da sam bila oduševljena. Iznenadena, svakako. Ali to je bio tek početak. Umeo je da me iznenađuje. Nепrestano.

– Ljubo, nisi mi ništa govorila o susretu sa gospodinom Hartom. Kako si mogla tako nešto da prećutiš? – začula sam majčin pevljiv, iritantan glas.

– Nisam smatrala da je vredno pomena, majko.

– Ljubice! Kako to govoriš? Molim te, smesta se izvini ovom finom gospodinu koji je obišao čitavo Sarajevo da te pronađe!

– Ne pada mi na pamet! Za šta da se izvinim? Kao da sam ja tražila od njega da uzalud šeta po varoši tragajući za mnom?!

– Ljubice! Ovo je čestita kuća, a gospodin Hart je došao s najboljim namerama i molim te da se u skladu s tim i ponašaš!

– Imamo gosta, Nado? – s do vratka se začuo duboki bariton mog oca.

– Jevreme, dragi, molim te dođi da upoznaš gospodina Harta. On je poverenik vlade, neki dan je na ulici pomogao

našoj Ljubici da se ne saplete i ne padne, znaš kako ponekad ume da bude trapava, i prečešljao čitavu varoš ne bi li je pronašao i uverio se da je dobro. Zar to nije divan gest, Jevreme? – trtljala je moja majka blistavih očiju.

Otac me je okrznuo pogledom i nasmešio se kada je ugledao moj prezrivi izraz lica. Potom je zagrmeo:

– Svakako, svakako. Kao što vidite, gospodine...

– Hart. Vama na usluzi – odvratio je Dragutin Hart uz laki naklon.

– Da... gospodine Harte... kao što vidite, naša Ljuba je dobro i zdravo. Hvala vam na brizi. Da li ste trebali još nešto?

– Jevreme! Pozvala sam gospodina Harta da nam se pridruži za stolom jer je vreme ručku. Ja... – odlučno je zavapila majka tražeći očevu podršku u neprimerenom provodadžisanju, no u tom trenutku moje mlađe sestre nahrupile su u sobu cičeći dok je za njima trčao naš blesavi brat, cimajući ih za suknje.

Barem su prekinule neprijatnu situaciju. Majka je vidno pozelenela zbog njihovog nedoličnog ponašanja, dok smo se otac i ja zaverenički nasmešili jedno drugom.

– Milice! Natalija! Da ste odmah prestale da cičite! Zar ne vidite da imamo gosta? A ti, Arsenije, pravo u kupatilo! Još se nisi umio i oprao ruke, a sto puta sam ti rekla da mi se takav ne pojavljuješ u trpezariji! Pobogu! Zar sve moram da ponavljam kao neka džangrizava ženturača?! Krv ćete mi popiti! – siktala je majka, prevrćući očima.

Otac i ja smo se smejali, moje mlađe sestre su se ukrutile i pristojno se pozdravile sa gospodinom Hartom susprežući kikut. Arsenije je poslušao majčino naređenje, a otac je, videvši je sasvim pozelenelu i ljutitu, pomirljivo rekao:

– Gospodine Harte, jeste li za piće pre ručka? Naša kuća je skromna, ali gostoljubiva. Šta biste izvoleli popiti?

Dok su otac i Hart pijuckali piće uz neobavezan razgovor, majka je zabadala otrovne strele svog dobro poznatog „zapamtićeš me“ pogleda u moja ramena, koja su i dalje podrhtavala od smeha. Pravila sam se da pomažem Semizi, koja mi je zaverenički namigivala uz tiho došaptavanje:

– Kćeri, ovaj nije od našega roda...

– Čijeg, Semiza? Mog ili tvog? – nasmejano sam je začikavala.

– Ne budali... znaš ti šta hoću da kažem... Šejtan je to! Budi oprezna... takav bi i Alaha prevario...

– Semiza... – prigušeno sam, opominjuće, prošištala kroz zube.

– Ja sam rekla. A ti vidi šta ćeš.

Za vreme ručka Hart je pokazao zadivljujuće manire pravog džentlmena koji kao da je upravo došao sa bečkog dvora. Escajgom se služio po propisu, skoro nakon svakog gutljaja vina ili zalogaja damastnom salvetom bi diskretno potapkao brkove, ne bi li uklonio kakvu mrvicu ili kap koja mu je ostala. Uz to, razgovor za stolom je zahvaljujući njemu tekao glatko i neusiljeno. Pričao je kako je namešnik u Kraljevini, zapravo pomoćnik službenog izvršitelja justifikacije, na šta su moja mati i moj otac, uostalom kao i ja, s poštovanjem blagonaklono klimali glavom iako nisu znali šta to u stvari znači. Pa ipak, zvučalo je nekako važno, pompezno iako je on to izgovarao tihim, postojanim glasom bez naznaka gordosti i hvalisanja. Govorio je kako mu posao nalaže da često putuje, te je, između ostalog, i zbog toga danas došao u naš dom kako bi se uverio da je

najlepša od svih dama koje je u životu sreo dobro i zdravo. Dok je izgovarao te reči, gledao je u mene onim svojim prodornim, zift crnim očima. U tom času Semiza se zatekla pokraj mene dolivajući mi iz bokala svežu bunarsku vodu u čašu i jasno sam je čula kako je pomalo prezrivo coknula jezikom. U sebi sam se nasmejala.

Pričao nam je da je rođen u srezu Karlin, u Češkoj. Nije otkrio kako se obreo u Sarajevu, a ja sam pomislila da je verovatno bio samo jedan od mnogih demobilisanih vojnika koji nisu znali kud će i šta će sa sobom. Iako je nekoliko puta skromno isticao da je „samo poslužitelj u sudu“ koji služi Kraljevini, te reči su me ipak uznemirile. Bilo je nečeg pritvornog u njegovom kazivanju, nečeg što me je opominjalo i teralo na oprez. No gledajući ozarena, možda bi bilo preterano reći opčinjena lica mojih roditelja, pomislila sam kako sigurno samo umišljam i da je moja opservacija puna maštarija kojima sam još od detinjstva bila sklona.

Ručak bi protekao u gotovo idiličnoj atmosferi da nije bilo mojih luckastih sestara koje su se gurkale ispod stola, smejuljile i namigivale mi, dok ih je majka opominjala strogim pogledom. Arsenije je jeo halapljivo, kao što je to odmalena činio, dok ga je majka ispod stola nogom gurkala da se upristoji. Sve to me je preko mere zabavljalo, te sam samu sebe uhvatila u razmišljanju kako bih volela da ručak što duže potraje. Odavno nismo za stolom imali takvu zgodu. Ne znam kako bih drugačije nazvala prvu posetu Dragutina Karela Harta našoj kući.

Međutim, zasigurno znam, kao što iz ovih redova možete i naslutiti, da je nikad nisam zaboravila.

Jer, bio je to početak mog sunovrata.

II

Moje rodno Sarajevo je u to vreme bilo centar Bosanske regije, a kasnije Drinske banovine. Odmah posle ubistva Franca Ferdinanda, u Sarajevu i još nekim mestima u unutrašnjosti zemlje došlo je do demonstracija protiv Srba, pa su radnje i drugi objekti srpskih trgovaca i građana bili oštećeni i opljačkani. Sećam se koliko je moj otac zbog toga brinuo.

Ujedinjenjem Kraljevine, Bosna i Hercegovina ušla je u sastav jedinstvene jugoslovenske države, ali je ipak još neko vreme zadržala elemente i oblike državnosti. Posle donošenja Vidovdanskog ustava 1921, Zemaljska vlada je nastavila rad kao Pokrajinska uprava za Bosnu i Hercegovinu.

Sve ovo pominjem jer sam Dragutina Harta upoznala 1922. godine, pa je red da prozborim i zapišem poneku reč o političkim, istorijskim i verskim prilikama tog vremena.

Tradicija je ostala naročito jaka u Sarajevu, gde su vodeće muslimanske porodice vladale vakufima. One su bile glavne u gradu, i predstavljale su uporište konzervativaca koji su među poslednjima skinuli fesove (muslimanski su bili zeleni, katolički crveni, a pravoslavni sivi).

Verovali ili ne, to se desilo mnogo kasnije nego u Turskoj, gde je Ataturk prvi naredio državnim činovnicima da ih skinu i zamene šeširima.

Dragutin Karel Hart je nosio crni cilindar.

Nije pripadao nikome.

Služio je državi.

I Smrti.

Stanovnici Sarajeva su voleli putujuće cirkuse, popularni su bili izbori i za najlepšu devojku (na koje mi nikad nije padalo na pamet da se prijavim, uprkos istrajnom navljivanju moje majke), a pojavljivale su se i prve slobodne fotografije dama, ponekad samo u donjem vešu, nad kojima je moj brat Arsenije balavio, zadržavajući se pritom nepristojno dugo u kupatilu. Iako su mnogi isticali da su devojke sa fotografija bile „strankinje“ a ne „naše“, ja sam ostala pri mišljenju da je žensko telo naprosto žensko telo bez obzira na to kojoj naciji ili veri pripadalo.

Svoje slobodno vreme gospoda su provodila na konjskim trkama i fudbalskim utakmicama, gde naizgled nije bilo stroge klasne podele sem što su bogati pili pivo, a siromašni rakiju. Dobrostojeće dame su šetale po pijaci evropski, a prodavačice i seljanke tradicionalno odevene. Lako se raspoznavalo ko je ko u toj očiglednoj čaršijskoj podeli.

Jasno su se mogle videti posledice Velike krize: narodne kuhinje, deca koja čiste cipele i mutirajućim glasovima pozivaju gospodu na „glanc“.

Tako je izgledao centar naše varoši gde se trgovalo, kafenisalo i ogovaralo.

Nakon ručka u našoj kući, u koju je Hart nepozvan i nenajavljen banuo, počele su majčine pridike. Iako sam se trudila da ne pridajem preveliki značaj njenom nemilosrdnom provodadžisanju, uspela je da me uznemiri. Kao da se naoružala svom preostalom artiljerijom Velikog rata, majka je osula žestoku paljbu po meni govoreći mi da sam nezahvalna, gorda i uobražena i da se nikada neću udati jer vazda odbijam prosce. Moj otac Jevrem nije se izjašnjavao. Znam da me je voleo više od ostale dece. Sa mnom je provodio večeri u polemisanju, čitanju i dugim razgovorima, i često mi je napominjao da mu nije jasno od koga sam nasledila „svu tu pamet“. On nije, poput većine očeva, smatrao da je moja jedina dužnost da se udam i izrodim decu, i na tome sam mu bila beskrajno zahvalna.

Neko vreme Hart se nije javljao a ja sam nastavila sa svakodnevnim, za neke možda banalnim, ali za mene dragocenim aktivnostima. Otac mi je tada govorio:

– Mani se, kćeri, tuđih želja. Tvoj život je samo u tvojim rukama. Ja ti nisam kadija. A majci oprost. Znaš da bi ona htela sve da vas udomi pa da može na miru da uživa u glupavim besedama sa komšinicama uljulkanim u čaršijsku čamotinju. Ljubo moja, uvek budi ono što jesi, biraj prema srcu, a ne prema razumu ili savetima, makar oni dolazili

od tvog roda. Ti si moja zvezda Danica. Ne dozvoli da ti život drugi kroje, niti da se njime slade. Dete moje, sve će tako brzo proći da se nećeš pošteno ni okrenuti.

Tako je govorio moj otac. Moj oslonac i uzdanica. Žao mi je što nisam mogla da mu kažem istinu. Žao mi je što sam propustila priliku da s njim, tako duševnim i mudrim, podelim potonju bol. Želela sam da pobegnem negde daleko od tog čaršijskog sveta koji me je vazda gušio, ali sudbina je ipak htela drugačije.

Nakon desetak dana, tokom kojih se nije oglašavao, a ja već počela polako da zaboravljam na ručak u porodičnom domu, Hart je opet nenajavljen banuo na naša vrata. To me je do te mere razbesnelo da nisam htela da siđem sa sprata da ga pozdravim iako je na nagovor moje majke Semiza dva puta dolazila da me opomene. Kada sam joj drugi put nabusito odgovorila da nemam nameru da siđem i pozdravljam se sa namesnikom ili šta god on već bio, sirota Semiza je prevrnula očima, uprla pogled u tavanicu (pretpostavila sam da je zapravo njen pogled bio upućen nebu i Svevišnjem) i zavapila:

– Siđi, dete, ako Boga znaš, jer ću ja biti kriva i moraću da gulim džakove krompira do proleća!

– Semiza, sama si mi rekla da je on šejtan, a ja sa đavolima tikve neću da sadim!

– Šta ja znam, dete... Brbljiva sam, manje pronicljiva u ovim godinama, a i pamet me već polako izdaje... Ako tvoja majka smatra da je za tebe najbolje da siđeš, učini tako...

– Ne smatra moja majka da je to za mene najbolje, Semiza, već za nju! Reci joj da neću, a ja ću namesto tebe guliti krompir!

– O, Alahu svevišnji, smiluj mi se! – gundala je Semiza prevrćući očima dok se gegavo spuštala niz drvene stepenice, hukćući i stenjući.

Nada Jevremova se nije dala lako slomiti. Mislim da je to možda jedina osobina koju sam nasledila od majke. Već posle nekoliko minuta, kada me je Semiza nevoljno napustila, začula sam bat majčinih odlučnih, teških koraka na već rasklimatanom drvenom stepeništu. Uspravila sam se u krevetu ratoborno, spremna na sukob koji je, činilo mi se, bio neizbežan. Međutim, majka me je zatekla nespremnu i umilnim glasom rekla:

– Ljubo moja, anđele, cvete najlepši, molim te siđi samo na pet minuta da pozdraviš gospodina Harta, pa da mogu da ga ispratim, jer mi se čini da neće otići iz naše kuće dok te ne vidi... Nemoj, Ljubice, života ti, i mog majčinskog srca, da mi stvaraš nevolje... Niko te ne tera ni na šta, kćeri moja, ali te molim da mene, sirotu, oslobodiš muka. Rekla sam mu da se ne osećaš dobro i da te boli glava, ali siđi makar iz pristojnosti, inače živa neću ostati! Bože, upornog li čoveka.

Podozrivo sam je posmatrala, u dubini duše verujući da se pretvara, a istovremeno prekorevala sebe zbog takvih misli, i na kraju sam poklekla kao i uvek kada su majčine želje bile u pitanju. Prateći je u stopu, nevoljno sam sišla, bleđa i neraspoložena u običnoj haljini, sivoj i iznošenoj, koju sam po kući najradije nosila, i ugledavši ga, tiho prozborila:

– Gospodine Harte...

– Moj naklon, divna gospođice. Čuo sam od vaše majke da vas muči glavobolja i, molim vas, oprostite mi što sam

nenajavljen došao, ali naprosto sam morao da vas vidim. Bio sam na putu neko vreme i sasvim je izvesno da ću uskoro opet otputovati, ali mi noći ne daju mira.

– Razumem, gospodine Harte... – hladno sam odgovorila.

– Dragutin...

– Rano je za takvu intimnost, gospodine Harte. Videli ste me sad, i nadam se da mi nećete zameriti što ću se povući jer me nesnošljiv bol na to primorava. A vama želim srećan put...

Okrenula sam se da pođem, krajičkom oka zapažujući majčin prekorni pogled, kad me je zaustavio njegov glas:

– Gospođice Ljubice!

– Da... – lagano sam se okrenula i pogledala pravo u oči koje su gorele kao žeravice.

– Molim vas za dopuštenje da vas, kada se vratim, opet posetim i pozovem na večeru i šetnju po varoši. Naravno, uz dopuštenje vaših roditelja...

Ošinula sam pogledom majku, koja se, kao što sam i mogla pretpostaviti, osmehivala, i gotovo nabusito sam odgovorila:

– Videćemo, gospodine Harte, videćemo... a sada me izvinite.